

KOORDINÁCIÓ AZ OPTIMALITÁS ELMÉLETBEN

Gáspár Miklós

Témavezető: Dr. Mark Newson

A dolgozat a koordináció elemzése egy különösen restriktív optimalitás-elméleti (OT) kutatási program keretében, amely kizárólag igazodó és hűségességi megszorításokat használ. Az elmélet megkérdőjelezi az alaki kategóriás kifejezések létjogosultságát a szintaxisban, de a mellérendelés leírásában elkerüli azokat a problémákat, amelyekkel más, szintaktikai struktúra nélkül operáló elméletek szembesültek. Ugyanakkor nem kényszerül olyan kompromisszumokra sem, amelyek viszont a szintaktikai struktúrát felhasználó elméleteket elfogadó kutatóknak okoztak nehézségeket a koordináció elemzésében.

Az OT-ban általánosan elfogadott, hogy a szintaxis bemenetül szolgáló halmazból generált reprezentációk szerkezetek, amelyek mindegyike megfelel az X-vonás elmélet követelményeinek. A dolgozat vitatja ennek a meta-megszorításnak a szükségszerűségét, és amellet érvel, hogy az OT igazán úgy válhat hatékony nyelvi elméletté, ha visszautasítja nemcsak az X-vonás elmélet mindenhatóságát, hanem a történelmileg megöröklött szintaktikai szerkezeteket is. Kizárólag a nyelvtant alkotó megsérthető megszorítások és azok hierarchikus sorrendje felelős a nyelvi jelenségekért és a nyelvek közötti különbségekért.

A dolgozat megmutatja, hogy az elmélet hogyan alkalmazható a különböző nyelvekben megfigyelt ige-vonzat szórendek elemzésére, a topik-predikátum viszony, valamint a mellérendelés leírására. Nemcsak az igazodó megszorításokat alkalmazó OT, de az OT általában is egy új, még képlékeny szintaktikai elmélet. A dolgozat bemutatja, hogy az igazodó OT-ben eredetileg használt predikátum-vonzat igazodó megszorítások nem képesek minden létező predikátum-vonzat szórendséma leírására, valamint a topicalizációs és fókusz jelenségek elemzésére sem. Mindezen jelenségek azonban értelmezést nyernek egy újabb igazodó megszorítás-család bevezetésével: az eredeti igazodó megszorításokkal szemben, amelyek egy elemnek a predikátumhoz (vagy általánosabban funktorhoz) való igazodását írják elő, az “előre” és “hátra” megszorítások a mondat elejére illetve végére igyekeznek helyezni elemeket. A nyelvtan mozgatóereje ezeknek a megszorításoknak egymás közötti, valamint a funktor-vonzat és hűségességi megszorításokkal történő kölcsönhatása.

A dolgozat a kötőszót is funktornak tekinti, amelynek funktorvonzatai az összekapcsolt állítások predikátumai. Így az eredetileg a predikátum-vonzat viszonyra kidolgozott, majd a funktorokra általánosított megszorítások felelősek a kötőszó mondatbeli elhelyezkedéséért is.

Az ellipszist a dolgozat nem kizárólag a fonológiai reprezentáció hiányaként, hanem a szintaktikai reprezentációból is hiányzó elemként kezeli. Az ellipszis értelmezése a nyelvtan szemantikai komponensének a feladata. A dolgozat alapjául szolgáló elméleti keretben a bemeneti halmaz szolgál a szemantikai értelmezés alapjául, azaz az ellipszis már az inputban is megjelenik. A hiányzó elem jelentésének rekonstruálása felsőbb szintű egyesítésen keresztül valósul meg, és az ellipszist tartalmazó input csak akkor értelmezhető, ha az egyesítés sikeres. Míg a szintaktikai OT rendszer minden esetben azonosít egy reprezentációt, amely az adott keretek között optimális, ha maga a bemeneti halmaz nem értelmezhető, a nyelvtanilag helyes mondat értelmezhetetlen, így elfogadhatatlan lesz.